

Рецензія

на дисертаційну роботу Мартиненко Олени Олексіївни на тему

«Соціально-психологічні детермінанти

обрання молоддю професії економіста»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 053 «Психологія»

Дисертаційне дослідження, проведене О. О. Мартиненко, не викликає сумнівів щодо його актуальності, оскільки дисертанткою порушено нагальні освітні проблеми, викликані тенденціями розвитку суспільства, яке вимагає від вищої школи випускника, здатного ефективно працювати та навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати суверенну, незалежну, демократичну та соціальну державу як невід'ємну складову європейської і світової спільноти. З іншого боку, глобалізований освітній простір характеризується своїми викликами, протистояти яким зможе людина, здатна адекватно оцінювати свої реальні та потенційні можливості, готова до професійного самовизначення, самоствердження і самореалізації у цьому світі.

З огляду на зазначене, дисертація «Соціально-психологічні детермінанти обрання молоддю професії економіста» є не тільки актуальною, але і практично значущою. Актуальні і практичність підтверджується й тим, що дослідження Мартиненко О. О. виконано у Державному торговельно-економічному університеті в межах науково-дослідної теми «Психологічне забезпечення професіогенезу фахівців торгівлі та сфери послуг» (державний реєстраційний номер 0118U000053) та «Професійне здоров'я і стрес працівників організацій» (державний реєстраційний номер 0122U001379).

Важливо звернути увагу, що дисертантка проявила достатньо глибоке розуміння досліджуваної проблеми і в результаті чітко окреслила мету, завдання,

об'єкт і предмет дисертаційної роботи. Структурування методичного, емпіричного та практико-орієнтованого матеріалу за трьома розділами дисертації позитивного позначилося на системності й вичерпності висвітлення теоретичних і практичних засад дослідження соціально-психологічних детермінант обрання молоддю професії економічного профілю.

Якісно проведений аналіз вітчизняних та зарубіжних літературних джерел прослідковується у змістовному розкритті поняття «професійне самовизначення», його багатоаспектності і неоднозначності трактувань науковцями. Здійснений аналіз дав змогу Мартиненко О. О. дійти висновку, що обрання професії особистістю тісно пов'язано з адекватним самовизначенням, це результат вибору особистістю власної позиції цілей і засобів у конкретних умовах вибору професійної діяльності і реалізації основного механізму внутрішньої свободи.

Дисертантка цілком логічно визначає дві групи детермінант, які впливають на професіогенез: об'єктивні (соціально-економічну ситуацію і виклики суспільства в країні, регіоні; сімейне, соціальне оточення, рівень теоретичної і практичної поінформованості, культурно-етнічні традиції, обізнаності із інформаційними технологіями та інші) та суб'єктивні, які проявляються у мотиваційній, інтелектуальній, емоційно-вольовій сферах особистості, адаптивному потенціалі (здатність змінюватись у відповідності до конкретних життєвих ситуацій, в проявах особливостей характеру, рішучості, в спрямованості на досягнення успіху, в цілеспрямованості щодо професійних планів, рівня освіти і здоров'я).

Проведене дисертанткою теоретичне обґрунтування психодіагностичного інструментарію та розроблення концептуальної моделі емпіричного дослідження є безумовним науковим досягненням. У цій моделі представлено структурні компоненти соціально-психологічних детермінант обрання молоддю професії економіста: F1 - мотиваційний, F2 - професійно-інтелектуальний, F3 - адаптаційно-комунікаційний, F4 - індивідуально-психологічний та F5 - темпераментальний.

На особливе схвалення заслуговує ретельне планування і проведення емпіричного етапу дослідження. Результати його піддано всебічному якісному і кількісному статистичному аналізу, що підтверджує значущість і доцільність впливу соціально-психологічних детермінант на обрання фаху економіста. Цінним є розробка програми діагностики і розвитку соціально-психологічних детермінант обрання молоддю професії економіста. Олена Олексіївна побудувала та представила зміст та компоненти комплексної програми (інформаційно-довідковий, психодіагностичний, корекційно-розвивальний), що будуть забезпечувати найбільш адаптивне та усвідомлене обрання професії економіста. Аспіранткою обґрунтовано та розроблено модель впровадження психологічної тренінгової програми розвитку соціально-психологічних детермінант обрання молоддю професії економіста, що є подальшим перспективним напрямом для продовження розвитку теми дослідження. У висновках дисертації узагальнено основні здобутки дисертантки, які логічно завершують дослідження, що характеризується як науковою значущістю, так і практичною корисністю. Усе це дає змогу констатувати, що мету дослідження досягнуто, поставлені завдання виконані.

Дисертанткою, на основі вивчення здобутків теорії і практики та з урахуванням власного професійного досвіду, представлена наукова новизна результатів дослідження:

розроблено концептуальну модель дослідження особливостей обрання професії економіста молоддю, яка містить теоретико-методичне підґрунтя, етапи, обґрунтований комплекс психодіагностичного інструментарію, що дало підстави здійснити емпіричне дослідження та розробити практичні рекомендації щодо діагностики та розвитку особистості у професіогенезі;

на емпіричному рівні виявлено соціально-психологічні детермінанти обрання молоддю професії економіста за результатами факторного і кореляційного аналізу та з'ясовано особливості обрання професії економіста різними категоріями обстежуваних на мотиваційному, професійно-

інтелектуальному, адаптаційно-комунікативному, індивідуально-психологічному та темпераментальному рівнях. Це дало підстави встановити закономірність, яка полягає в тому, що у професіогенезі з розвитком професійних компетентностей в мотиваційній сфері переважають внутрішні індивідуально-значущі і зовнішні значущі мотиви, а також самоідентифікація із професійним середовищем, зростають комунікативні та емоційно-вольові характеристики і професійні компетентності.

З практичної значущості заслуговує на увагу те, що матеріали дисертаційного дослідження рекомендовано для використання в роботі закладів середньої, вищої та професійної освіти для психологічної допомоги особистості щодо обрання майбутньої професії економіста, планування, професійного становлення та кар'єрного зростання. Окрім того, авторська програма призначена для роботи відділів персоналу і кадрових агентств з метою відбору або професійного удосконалення персоналу, а також з метою використання фахівцями профконсультантами та профінформаторами державної служби зайнятості щодо забезпечення психодіагностики і розвитку професійної орієнтації молоді.

Положення, висновки і рекомендації дисертації апробовано і впроваджено в освітній процес при оновленні програм і викладанні дисциплін у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана: «Вікова психологія», «Соціальна психологія» та індивідуального психологічного консультування щодо обрання майбутньої професії, планування, професійного становлення й кар'єрного зростання (довідка про впровадження 17.05.2023 № 1/15); у акціонерному товаристві «Комерційний банк «Глобус» при відборі та формуванні кадрового потенціалу організації (довідка про впровадження №1683 08.05.2023); у Приватному акціонерному товаристві «Страхова компанія «Мегаполіс» використано рекомендації при відборі спеціалістів економічного спрямування, формуванні кадрового резерву та при атестації персоналу (довідка про впровадження 08.05.2023 № 34043).

Основні результати дисертаційної роботи знайшли достатньо повне відображення у 6 публікаціях, з яких: 5 статей у фахових психологічних виданнях, що входять до переліку, затвердженого МОН України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави, що входить до Європейського Союзу та відповідає вимогам п. 9 та п. 11 “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року, а також 9 тез доповідей на наукових конференціях.

У своїй дисертації О. О. Мартиненко достатньо повно розкрила актуальність обраної теми й одержані основні результати, обґрунтовано основні положення, висновки та рекомендації.

З огляду на викладене, констатуємо, що є підстави класифікувати дисертацію Олени Олексіївни Мартиненко як завершене, самостійне дослідження, що містить наукові положення, має теоретичне та практичне значення.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. О. Мартиненко, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У підрозділі 2.1. визначено проєктивний компонент детермінант обрання молоддю професії економіста, визначено його зміст і показники, однак у концептуальній моделі дослідження він відсутній. Необхідність формування в юнацькому віці до моменту обрання професії особистих професійних планів є важливим етапом успішного професіогенезу особистості.

2. Концептуальна модель емпіричного дослідження містить структурні компоненти соціально-психологічних детермінант обрання молоддю професії економіста: F1 мотиваційний, F2 професійно-інтелектуальний, F3 адаптаційно-комунікаційний, F4 індивідуально-психологічний, F5 темпераментальний (у загальних висновках типологічний). Відповідно до положень загальної психології в структуру психіки входять індивідуально-психологічні особливості (темперамент, характер, здібності, спрямованість), тому доцільно розглянути об'єднання двох компонентів в один, F4 і F5 відповідно.

3. Запропонована авторська анкета цілком виконує свої дослідницькі функції, але для її подальшого практичного використання в профорієнтаційному консультуванні потрібно уточнити список питань (на основі проведеного факторного аналізу), провести стандартизацію та перевірити психометричні основи опитувальника.

4. У рисунках 3.4, 3.7 та 3.9 допущені технічні помилки.

5. У тексті дисертаційного дослідження іноді зустрічаються орфографічні, стилістичні огріхи і некоректні посилання на список використаних джерел.

Разом з тим, потрібно зазначити, що зроблені нами зауваження не зменшують загальної наукової та практичної цінності представленої до захисту дисертаційної роботи та не впливають на цілком позитивне враження від неї.

Отже, на підставі рецензування дисертаційної роботи та ознайомлення з опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок про те, що дисертація Мартиненко Олени Олексіївни «Соціально-психологічні детермінанти обрання молоддю професії економіста», подана на здобуття доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія», є самостійним завершеним дослідженням, яке має як теоретичне так і практичне значення. Дана дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Враховуючи сказане, дисертація заслуговує на позитивну оцінку та може бути рекомендована до захисту.

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри психології

Катерина КУШНІРЕНКО

Підпис Катерина Кушніренко К. засвідчую
Начальник відділу кадрів _____
Н. Шевченко